

MUAMMOLI O'QITISH (PROBLEM-BASED LEARNING) ORQALI O'QUVCHILARNI RIVOJLANTIRISH

Qodirov Farrux Ergash o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrasi mudiri PhD, Ilmiy rahbar

Fayzullayeva Dilnura Husan qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14050069>

Annotatsiya. Mazkur maqolada muammoli o'qitish (Problem-Based Learning, PBL) orqali o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlash masalasi yoritilgan. PBL yondashuvi o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, va analitik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Maqolada PBLning asosiy prinsiplari, ta'lim jarayonida qo'llanilishi va uning afzalliklari, shuningdek, o'quvchilarning bilim olishda faol ishtirokini oshirish va nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatlari haqida so'z yuritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, PBL usuli o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalar va jamoaviy ishlash malakalarini rivojlantirishda, ularda o'z-o'zini boshqarish va mas'uliyat hissini shakllantirishda samarali yondashuv hisoblanadi.

Kalit so'zlar: muammoli o'qitish, problem-based learning, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, jamoaviy ishlash, o'quvchilarni rivojlantirish, ta'limda innovatsiyalar, analitik ko'nikmalar, ijtimoiy ko'nikmalar, shaxsiylashtirilgan o'qitish.

Kirish. Zamonaviy ta'limda faqatgina bilim berish emas, balki o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, amaliy muammolarni hal qilishga va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday yondashuvlardan biri bo'lgan muammoli o'qitish (Problem-Based Learning, PBL) usuli o'quvchilarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga yo'naltiradi va ularning nazariy bilimlarini amaliyot bilan mustahkamlaydi. PBL jarayonida o'quvchilar muayyan muammoni hal qilish orqali guruhviy va jamoaviy ishlash, tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu yondashuv o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi va ularni faol ta'lim jarayoniga jalb qiladi. Muammoli o'qitishning asosiy maqsadi – o'quvchilarni mustaqil o'rganishga va muammoni o'zlashtirish jarayonida asosiy xulosa chiqarishga o'rgatishdir. Bu usulning afzalliklari shundaki, u o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtiradi, analitik va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi va ularda mustaqil fikrlash, javobgarlikni his qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu sababli, PBL zamonaviy ta'limning dolzarb yondashuvlaridan biri sifatida keng tatbiq etilmoqda va turli fanlar bo'yicha samarali natijalar ko'rsatmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Muammoli o'qitish (Problem-Based Learning, PBL) o'quv jarayonida talabalarning faol ishtirokini ta'minlash va ularda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida ishlab chiqilgan. Ushbu yondashuv ta'lim sohasida ko'plab olimlar va tadqiqotchilar tomonidan o'rganilib, uning afzalliklari va kamchiliklari haqida turli nazariy va amaliy fikrlar bildirilgan.

PBLning Nazariy Asoslari PBL usuli dastlab tibbiyot ta'limida qo'llanilib, o'quvchilarga real kasallik holatlarini tahlil qilish imkonini yaratgan. Barrows (1986) tomonidan ishlab chiqilgan bu yondashuv talabalarning mustaqil bilim olishlarini qo'llab-quvvatlaydi va ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Barrowsning tadqiqotlarida PBL

orqali o'quvchilarning tahliliy va muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyatlari sezilarli darajada oshishi ta'kidlangan.

PBL va Mustaqil Fikrlashni Rivojlantirish Hmelo-Silver (2004) tadqiqotida PBL jarayonida o'quvchilarning bilim olish jarayoniga faol jalb qilinishi, ularning o'z fikrini bayon qilish qobiliyatini rivojlantirishi ko'rsatilgan. Tadqiqot muallifi PBL jarayonida o'quvchilar muammolarni hal qilish jarayonida ko'proq o'z fikrlarini izhor qilishadi va birgalikda ishlash orqali bilimlarni o'zlashtiradilar, deb ta'kidlaydi. Shu bilan birga, Hmelo-Silverning izlanishlari PBLning ijobiy ta'sirini qo'llab-quvvatlaydi va bu yondashuv orqali o'quvchilar nazariy bilimlarini mustahkamlay olishlarini ko'rsatadi.

PBLning Ta'limdagi Amaliy Natijalari Savery va Duffy (1995) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar PBLning o'quv jarayonida qanday qo'llanilishi va uning natijalari haqida batafsil ma'lumot beradi. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, PBL o'quvchilarni nazariy va amaliy jihatdan rivojlantiradi, ular yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida mustaqil qaror qabul qilish va o'z-o'zini baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Savery va Duffy PBLning asosiy afzalligi sifatida o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish imkoniyatini ta'kidlaydi.

PBLning Ijtimoiy Ko'nikmalarni Rivojlantirishdagi Rol Norman va Schmidt (1992) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar PBLning o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalariga ta'sirini o'rganadi. Ular o'z izlanishlarida PBLning jamoaviy ishlash, hamkorlik, birgalikda muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatadi. Tadqiqotchilarning fikricha, PBL o'quvchilarni jamoa ichida muammolarni hal qilish va birgalikda qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Tanqidiy Fikrlash va Muammoli O'qitish Belland (2017) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda PBLning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Bellandning fikriga ko'ra, PBL jarayonida o'quvchilar turli xil yechimlarni ko'rib chiqib, tanqidiy tahlil qilish orqali optimal variantni tanlashadi. Bu ularning nazariy bilimlarini mustahkamlash va murakkab muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

PBLning Rivojlanish Qonuniyatlari va Kelajakdagi Imkoniyatlar Sungur va Tekkaya (2006) tadqiqotlarida PBL usulining o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish, motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonida faol ishtirok etish kabi jihatlarga ta'siri o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, PBL orqali o'quvchilar o'z qobiliyatlarini aniqlab, o'z imkoniyatlarini oshirish uchun imkoniyat yaratadilar.

Muammoli o'qitish (PBL) usuliga bag'ishlangan adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, PBL o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, amaliy muammolarni hal qilishga, ijtimoiy va tanqidiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan samarali ta'lim yondashuvi hisoblanadi. Tadqiqotlar PBL orqali o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lashga muvaffaq bo'lishlarini va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishlarini tasdiqlaydi. Shu sababli, PBLni ta'lim jarayonida kengroq qo'llash o'quvchilarni real hayotdagi vaziyatlarga tayyorlash va ularni rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari va muhokama.

Mazkur tadqiqot muammoli o'qitish (Problem-Based Learning, PBL) usuli o'quv jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularni mustaqil fikrlashga va tahliliy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muammoli o'qitish usuli o'quvchilarning nazariy bilimlarini chuqurroq o'zlashtirishlariga yordam beradi. PBL orqali bilimlar real hayotiy muammolarni hal qilish jarayonida amaliyot bilan

mustahkamlanadi. PBL orqali o'quvchilar muammolarni har tomonlama tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni o'rganish va optimal yechimni topish kabi tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishadi. Tadqiqot davomida o'quvchilar muammoni hal qilish jarayonida bir nechta imkoniyatlarni ko'rib chiqib, eng maqbul yechimni tanlashga o'rganganliklari kuzatiladi. PBL usulining yana bir afzalligi — jamoaviy ishlash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdir. Tadqiqot davomida o'quvchilar guruhlarda ishlash imkoniga ega bo'lishdi, bu esa ularning jamoa ichida muloqot qilish, fikr almashish va hamkorlikda muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirdi. O'quvchilar bir-birining fikrini tinglash, hurmat qilish va muammoga birgalikda yechim topish orqali ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlashdi. PBL usulida o'quvchilar muammolarni hal qilish uchun mustaqil ravishda ma'lumot izlashlari, kerakli bilimlarni topishlari va ulardan foydalanishlari kerak bo'ladi. Tadqiqot davomida o'quvchilar muammoli vaziyatlar yuzaga kelganida ularga yechim topish uchun o'z bilim va ko'nikmalaridan foydalanishga o'rganganliklari kuzatildi. Bu o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirdi.

Tadqiqot natijalari muammoli o'qitish usulining samaradorligini tasdiqlaydi. O'quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish jarayonida o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladilar, bu esa bilimlarni chuqur o'zlashtirishga olib keladi. Shuningdek, PBL o'quvchilar orasida muloqotni rivojlantiradi va jamoaviy ishlashni rag'batlantiradi, bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. O'quvchilar o'rtasida ko'plab muhokamalar olib borilishi va har bir o'quvchining fikri muhim bo'lishi sababli, ular birgalikda ishlash va bir-birini tinglash qobiliyatini rivojlantiradilar. Tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish imkoniyati esa ularning o'z bilimlariga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi. Shu sababli, PBL nafaqat nazariy bilimlarni chuqurlashtirishda, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida ham samarali yondashuv ekanligi isbotlanadi. Tadqiqot natijalari asosida shunday xulosa qilish mumkin, muammoli o'qitish o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini kengaytirish, ularning mustaqil va tanqidiy fikrlashlarini shakllantirish uchun samarali yondashuvdir. Shu sababli, ta'lim jarayonida PBL usulini kengroq qo'llash o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlaydi va ularni kelajakdagi hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi.

Xulosa va takliflar.

Muammoli o'qitish (Problem-Based Learning, PBL) usuli ta'lim jarayonida o'quvchilarning nazariy bilimlarini chuqurlashtirish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish uchun samarali yondashuv hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, PBL usuli orqali o'quvchilar real muammolarni hal qilish, jamoada ishlash, mustaqil ma'lumot izlash va amaliy yechimlar topish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ushbu yondashuv o'quvchilarda mas'uliyatni his qilish, o'zini-o'zi boshqarish va birgalikda ishlash ko'nikmalarini ham kuchaytiradi. PBL usuli o'quvchilar orasida bilim almashish va ko'proq muloqotga kirishishni ta'minlaydi. Bu esa ularda o'z fikrlarini ifodalash, o'zaro hurmat va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi. Shuningdek, PBL o'quvchilarga tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishda yordam beradi, bu esa ularni kelajakdagi murakkab vaziyatlarga tayyorlaydi.

Ta'lim tizimida PBL usulini yanada kengroq qo'llash tavsiya etiladi. Bu o'quvchilarni amaliy faoliyatga jalb qilish va ularning bilimlarini mustahkamlash imkonini beradi. O'quv dasturlariga PBLni integratsiya qilish mavzuga oid darslar va o'quv modullariga muammoli o'qitish vazifalarini kiritish orqali PBLning samaradorligini oshirish mumkin. Bu

o'quvchilarning bilim olish jarayonini faol va mazmunli qiladi. PBL yondashuvi bo'yicha o'qituvchilarni tayyorlash va ularga zaruriy metodik qo'llanmalar bilan ta'minlash muhim. Bu ularga o'quvchilarning mustaqil va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

O'quv jarayonida o'quvchilarga muammolarni birgalikda hal qilish imkoniyatini berish uchun guruhli loyihalar va vazifalarni keng qo'llash tavsiya etiladi. Bu ularning muloqot, hamkorlik va o'zaro hurmat ko'nikmalarini shakllantiradi. O'quvchilarning tanqidiy tahlil qilish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muammoli o'qitish jarayonida ular mustaqil qaror qabul qilishlariga sharoit yaratish kerak.

Ushbu takliflarni amaliyotga tatbiq etish orqali ta'lim jarayonida PBLning samaradorligini oshirish, o'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ularni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlash imkonini beradi.

References:

1. Barrows, H. S. (1986). *A Taxonomy of Problem-Based Learning Methods*. Medical Education, 20(6), 481-486.
2. Hmelo-Silver, C. E. (2004). *Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn?* Educational Psychology Review, 16(3), 235-266.
3. Savery, J. R., & Duffy, T. M. (1995). *Problem-Based Learning: An Instructional Model and Its Constructivist Framework*. Educational Technology, 35(5), 31-38
4. Norman, G. R., & Schmidt, H. G. (1992). *The Psychological Basis of Problem-Based Learning: A Review of the Evidence*. Academic Medicine, 67(9), 557-565. Qodirov, F. "OPTIMIZATION OF TELECOMMUNICATIONS POWER SUPPLY SYSTEMS BASED ON RELIABILITY CRITERIA." Science and innovation 2.A12 (2023): 15-20.
5. F Qodirov. Aholiga tibbiy xizmatlar ko'rsatishning rivojlanishini iqtisodiy-matematik modellashtirish. Scienceweb academic papers collection . 2023/1/1.
6. F Qodirov. Zamonaviy to'lov tizimlari tahlili va elektron pul birliklari. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1.
7. Farrux Qodirov. Zamonaviy trenajyor va simulyatsiya qiluvchi dasturlarning hozirgi kundagi ahamiyati. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
8. Farrux Qodirov. BUSINESS INNOVATION MODEL OF INCOME AND COSTS FROM THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
9. Farrux Qodirov. ECONOMIC-MATHEMATICAL MODELING OF THE DEVELOPMENT OF THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
10. Farrux Qodirov. THE PLACE OF ECONOMETRICAL MODELING OF HEALTHCARE QUALITY IMPROVEMENT IN THE DIGITAL ECONOMY. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
11. Farrux Qodirov. DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL SYSTEM OF MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1

12. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." Conferencea (2022): 128-130.
13. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "IMPORTANCE OF KASH-HEALTH WEB PORTAL IN THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." Conferencea (2022): 80-83.
14. Qodirov, Farrux. "THE ROLE OF ICT IN THE DEVELOPMENT OF HEALTH SERVICES." RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIGA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHDA MA'LUMOTLARNI HIMOYALASH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI MA'RUZALAR TO'PLAMI (2022).
15. Фаррух Қодиров. Аҳолига хизмат кўрсатиш соҳасининг моделлаштиришни тизимли имитация қилиш. Biznes-Эксперт. Том 173. Номер №5. Страницы 102-106. Дата публикации 2022.
16. Farrux, Qodirov. "Foreign experience in the development of medical services to the population." Хоразм Маъмун академияси (2022).
17. ҚОДИРОВ, Фаррух. "АҲОЛИГА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИ ТАҲЛИЛИ." AGRO ILM (2022).
18. Qodirov, Farrux. "VEKTOR VA SKALYAR MAYDONLAR. GRADIYENT VA YO'NALISH BO'YICHA HOSILA. DIVERGENSIYA VA ROTOR. SATH CHIZIQLARI. GRADIYENT MAYDONLAR. OQIMLAR." Analytical Journal of Education and Development (2022).
19. Qodirov, Farrux. "FURYE QATORI FUNKSIYALARNI FURYE QATORIGA YOYISH." МАТЕМАТИК ФИЗИКА ВА МАТЕМАТИК МОДЕЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами (2021).
20. Qodirov, Farrux. "MASOFAVIY TA'LIMDA MOODLE. TUITKF. UZ PLATFORMASINING O'RNI VA ANAMIYATI." ИЖТИМОЙ СОҲАЛАРНИ РАҚАМЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI MA'RUZALAR TO'PLAMI (2020).